

Voor dit examen zijn maximaal 58 punten te behalen; het examen bestaat uit 27 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden. Bij dit examen hoort een informatieboekje.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Gaat de FNV met de markt mee?

Uit onderstaande twee krantenartikelen uit 2002 blijkt hoe de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV), de grootste werknemersorganisatie, op ontwikkelingen op de arbeidsmarkt kan reageren.

artikel 1

De FNV ziet zich genoodzaakt de lonen van het eigen hoger personeel tussentijds met meer dan 10% te verhogen. Hoger personeel in dienst van de vakbond nam tot nu toe steeds genoegen met een lagere loonstijging dan hoger personeel in het bedrijfsleven. Een woordvoerder van de FNV stelt: "Onze werknemers hebben dezelfde rechten als andere werknemers. Deze loonsverhoging is een noodzakelijke aanpassing aan de gewijzigde situatie op de arbeidsmarkt."

artikel 2

De FNV heeft scherpe kritiek op de enorme stijging van de beloning van topfunctionarissen in het bedrijfsleven. Een woordvoerder van de FNV stelt: "Als dit zo doorgaat, zullen wij in het belang van onze leden de looneisen bij de komende CAO-onderhandelingen flink verhogen."

- 2p 1 In welk krantenartikel is de FNV zelf actief aan de vraagkant van de arbeidsmarkt? Verklaar het antwoord.
- 2p 2 Wijst artikel 1 op een verruiming of op een verkrapping van de arbeidsmarkt voor hoger personeel? Verklaar het antwoord.
- 2p 3 Uit welk artikel blijkt, dat de FNV wil voorkomen dat de inkomens te sterk denivelleren? Verklaar het antwoord.

Opgave 2

Profiteren alleen de hoge inkomens?

De Senaat van de Verenigde Staten van Amerika (VS) heeft het plan van president Bush goedgekeurd om in de periode tot 2011 de belastingen te verlagen met \$ 1.700 miljard. Dit belastingvoordeel wordt als volgt verdeeld over de 180 miljoen inkomenstrekkingen in de VS. Eenderde van de \$ 1.700 miljard belastingverlaging gaat naar inkomenstrekkingen met een bruto jaarinkomen van meer dan \$ 375.000. Deze groep topinkomens omvat 1 procent van de inkomenstrekkingen. Ook de inkomenstrekkingen met een bruto jaarinkomen tussen \$ 72.000 en \$ 375.000 krijgen eenderde deel van de belastingverlaging. Deze groep middeninkomens omvat 19 procent van de inkomenstrekkingen. De rest van de belastingverlaging is voor de inkomenstrekkingen met de laagste inkomens.

Vooraanstaande economen reageren verdeeld op de plannen tot belastingverlaging van Bush. Voorstanders beweren dat het plan van Bush in de periode tot 2011 maar liefst 1,6 miljoen banen zal scheppen, waardoor de werkloosheid daalt tot 4,6 procent van de beroepsbevolking.

Tegenstanders beweren dat het plan van Bush tot vergroting van de inkomensverschillen leidt en te laat komt om een recessie te voorkomen. Deze economen vrezen dat de conjuncturele gevolgen van het belastingplan van Bush te lang op zich laten wachten. Daardoor kan het anti-cyclische begrotingsbeleid dat zij wensen, zelfs worden tegengewerkt.

- 2p 4 Bereken de totale belastingverlaging tot 2011 per inkomenstrekkende uit de groep met de laagste inkomens volgens het plan van Bush (afgerond op hele dollars).
- 2p 5 Leg uit hoe een belastingverlaging tot daling van de conjunctuurwerkloosheid kan leiden.
- 2p 6 Leg uit hoe een belastingverlaging tot daling van de structuurwerkloosheid kan leiden.
- 2p 7 Werkt het plan van Bush anti-cyclisch voor de conjunctuur, als de conjuncturele gevolgen merkbaar worden tijdens een hoogconjunctuur? Verklaar het antwoord.

Opgave 3

uit een krant:

Kritiek op Europese aardappelmarkt

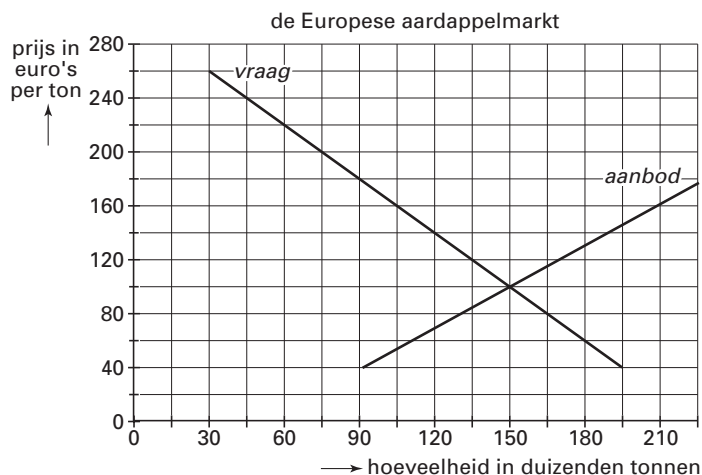
De World Trade Organization (WTO) dringt voortdurend aan op afschaffing van de handelsbelemmeringen in de wereld. Deze handelsbelemmeringen gaan ten koste van de vrijhandel die de WTO propageert. Door het ontstaan van handelsblokken in diverse werelddelen is het aantal handelsbelemmeringen in de wereld toegenomen. Zo heeft de WTO onlangs kritiek gegeven op de handelsbelemmeringen die door Europa op de Europese aardappelmarkt zijn ingesteld.

Met de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is een grote stap gezet in het economische integratieproces in Europa. Een kenmerk van een economische unie is het gemeenschappelijke buitentarief: alle lidstaten hanteren dezelfde invoertarieven ten opzichte van andere landen.

- 2p **8** Noem twee andere kenmerken van een economische unie.

Onderstaand vraag- en aanbodmodel geeft de uitgangssituatie weer op de Europese aardappelmarkt. Door Europese invoertarieven worden de buiten Europa geproduceerde aardappelen van deze markt geweerd.

figuur 1

- 2p **9** Bereken de totale aardappelomzet op de Europese aardappelmarkt in de uitgangssituatie.

Stel dat door een mislukte oogst de aardappelprijs op de Europese aardappelmarkt op een gegeven moment stijgt naar € 180 per ton.

- 2p **10** Bereken de prijselasticiteit van de vraag naar aardappelen op de Europese aardappelmarkt bij deze prijsstijging.

Stel dat de handelsbelemmeringen, die in de uitgangssituatie op de aardappelmarkt gelden, worden opgeheven.

- 2p **11** Verschuift de aanbodfunctie in figuur 1 hierdoor naar linksboven of naar rechtsonder? Verklaar het antwoord.

Opgave 4

Stel je de volgende situatie voor:

Je bent werkzaam op de voorlichtingsafdeling van een verzekeringsmaatschappij. Om een individuele pensioenverzekering aan te prijzen, is op de website van jouw werkgever de volgende tekst gezet:

Een goed pensioen is geen overbodige luxe. De overheid geeft personen van 65 jaar en ouder slechts een AOW-uitkering op minimumniveau en bovendien wordt de koopkracht van de AOW-uitkering steeds verder bedreigd.

Via een e-mail krijg je van mevrouw Hoffer (een potentiële klant) de volgende vragen voorgelegd: “Met belangstelling las ik op de website van uw bedrijf over de pensioenverzekeringen die u aanbiedt. Graag zou ik wat meer willen weten over de kwetsbaarheid van de AOW-uitkering. Zaait u onnodig paniek of is de bedreiging van de AOW-uitkering reëel? Is het echt noodzakelijk een verzekering af te sluiten voor een aanvullend pensioen?”

Jij krijgt de opdracht een brief te schrijven als reactie op de e-mail van mevrouw Hoffer. Na overleg met een econoom van het verzekeringsbedrijf waar jij werkt, wordt besloten een aantal aspecten te verwerken in je brief.

De brief begint als volgt:

“Geachte mevrouw Hoffer,

Hierbij reageer ik op de e-mail die u onlangs naar onze verzekeringsmaatschappij heeft gestuurd. Ik wil u wijzen op de kwetsbaarheid van een oudedagsvoorziening die uitsluitend bestaat uit een AOW-uitkering.”

6p **12** □ Schrijf het vervolg van de brief.

In de brief moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

- a De wijze waarop in Nederland de AOW-uitkeringen worden gefinancierd.
- b De bedreiging van de AOW-uitkeringen in de toekomst door de vergrijzing van de bevolking.

Daarnaast moet in de brief naar keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in de brief past.

- 1 de oorzaak waardoor de premies voor een pensioenvoorziening gefinancierd volgens het kapitaaldeckingsstelsel (een kenmerk van de pensioenvoorziening die jouw bedrijf aanbiedt) lager kunnen zijn dan bij financiering volgens het omslagstelsel;
- 2 het voordeel van een pensioenvoorziening met een waarde vaste uitkering (één van de producten die jouw bedrijf aanbiedt);
- 3 het voordeel van een pensioenvoorziening met een welvaarts vaste uitkering (één van de producten die jouw bedrijf aanbiedt);
- 4 het belastingvoordeel dat ontstaat wanneer het huidige marginale tarief voor de inkomstenbelasting hoger is dan het marginale tarief bij uitkering van het pensioen (de premie voor de pensioenverzekering is, onder bepaalde voorwaarden, een belastingaftrekpost).

Aanwijzingen

- De onderdelen van de brief moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Gebruik voor het vervolg van de brief 120 woorden; een afwijking van 20 woorden is toegestaan.

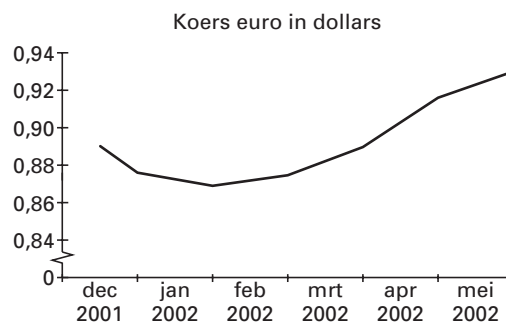
Opgave 5

uit een krant (mei 2002):

Euro krabbelt op

Na maanden kwakkelen steeg de euro deze maand naar een koers van ruim 93 dollarcent. De euro steeg deels op eigen kracht en deels dankzij een verzwakking van de dollar. Uit zorg over het enorme handelstekort met Europa en het uitblijven van het economische herstel in de Verenigde Staten van Amerika (VS), trokken beleggers zich massaal terug uit Amerikaanse aandelen en zochten een veilig heenkomen in Europese aandelen. Ook houden beleggers er rekening mee, dat de Europese Centrale Bank (ECB) in juni de rente verhoogt. Aanleiding voor deze verhoging is de aanhoudend hoge inflatie en de voorzichtig aantrekkende economische groei in het eurogebied.

figuur 2

- 2p **13** Is er bij een koersstijging van de euro ten opzichte van de dollar sprake van een appreciatie of van een revaluatie van de euro? Verklaar het antwoord.
- 2p **14** Leg uit hoe het uitblijven van economisch herstel in de VS voor beleggers aanleiding kan zijn om aandelen van Amerikaanse bedrijven te verkopen.
- 2p **15** Zal een renteverhoging door de ECB de koersstijging van de euro afremmen of stimuleren? Verklaar het antwoord.
- 2p **16** Leg uit hoe een koersstijging van de euro de inflatie in het eurogebied kan beperken.

Opgave 6

In economische publicaties wordt veel gebruikgemaakt van tabellen en grafieken. In het informatieboekje staan vier statistieken over Nederland. Naar aanleiding van deze statistieken worden in deze opgave vijf vragen gesteld.

De Nederlandse economie heeft een sterk open karakter. Hierdoor is de handelsquote in vergelijking met andere landen hoog. De handelsquote is de optelsom van de importquote en de exportquote.

- 2p 17 Toon met behulp van een berekening van de handelsquote aan, dat de Nederlandse economie in 2000 een meer open karakter heeft dan in 1995.

Als een bestedingscategorie in een periode sterker stijgt dan het BBP, kan deze bestedingscategorie worden aangemerkt als 'motor' van de economische groei. Het BBP is in 2000 ten opzichte van 1995 met 32,7% gestegen.

- 2p 18 Kunnen de overheidsbestedingen in deze periode worden aangemerkt als motor van de economische groei? Licht het antwoord toe met behulp van een berekening.

In 2000 hadden bedrijven moeite om aan de vraag naar producten te voldoen.

- 2p 19 Welk gegeven ondersteunt deze bewering? Verklaar het antwoord.

Met behulp van de gegevens in de statistieken kan de hoogte van de inflatie worden berekend.

- 2p 20 Welke gegevens zijn nodig om de jaarlijkse inflatie in de periode 1995-2000 te berekenen? Verklaar het antwoord.

De index van het consumentenvertrouwen kan een beeld geven van de consumptieve bestedingen van gezinnen. Een socioloog stelt dat een daling van de index van het consumentenvertrouwen in een jaar gepaard gaat met een daling van de volumegroei van de consumptieve bestedingen van gezinnen in hetzelfde jaar.

- 2p 21 Wordt de stelling van de socioloog door de gegevens in de statistieken voor het jaar 1999 bevestigd? Verklaar het antwoord.

Opgave 7

uit een krant:

Inflatie door de telefoon

In de eerste maanden van 2001 is de inflatie in Nederland gestegen. President Wellink van De Nederlandsche Bank (DNB) verwachtte al in het begin van 2001 dat de stijging van de consumentenprijsindex (CPI) in 2001 boven de 4,5% zou uitkomen. Een van de oorzaken van de toenemende inflatie is de stijging van de tarieven voor mobiele telefonie.

De grote telecombedrijven hebben begin 2001 hun tarieven fors verhoogd, voor bepaalde diensten zelfs met tientallen procenten. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn in 2001 de telecommunicatiediensten 18% duurder geworden en de overige goederen en diensten 4,2%. Ook heeft het CBS naar aanleiding van een nieuw budgetonderzoek de wegingsfactor van telecommunicatiediensten bij de berekening van de consumentenprijsindex (CPI) in 2001 verhoogd tot 3%.

- 2p 22 Leg uit hoe het resultaat van een budgetonderzoek voor het CBS aanleiding kan zijn de wegingsfactor van telecommunicatiediensten te verhogen.

- 2p 23 Toon met behulp van een berekening aan dat de stijging van de CPI in 2001 volgens het CBS ook boven de 4,5% ligt.

Opgave 8

Vitaminen voor de Nieuw-Zeelandse economie

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw produceert en exporteert Nieuw-Zeeland met wisselend succes kiwi's. Europa is één van de belangrijkste afnemers op de wereldmarkt van deze vitaminerijke vrucht. In de jaren zeventig krijgen de Nieuw-Zeelandse kiwiproducenten te maken met toenemende concurrentie op de wereldmarkt. Daarnaast wordt in Nieuw-Zeeland het protest tegen de schadelijke gevolgen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen bij de kiwiproduktie steeds sterker. De Nieuw-Zeelandse kiwiproducenten besluiten hierop de krachten te bundelen. Met steun van de Nieuw-Zeelandse overheid richten de kiwiproducenten een nieuwe onderneming op met de naam Zespri. Zespri probeert de buitenlandse concurrentie te beperken door een nieuw soort kiwi te ontwikkelen: de Zespri Gold. Om het imago van Nieuw-Zeelandse kiwi's in binnen- en buitenland te verbeteren, stelt Zespri hoge eisen aan de kwaliteit van de Zespri Gold en wordt het gebruik van bestrijdingsmiddelen bij de kiwiproduktie afgeremd. Dit heeft echter tot gevolg dat de productie van de Zespri Gold arbeidsintensiever is dan de vroegere kiwiproduktie. De Nieuw-Zeelandse kiwiproducenten schakelen massaal over op de productie van de Zespri Gold. De kiwiproducenten verkopen de geproduceerde Zespri Gold kiwi's aan de nieuwe onderneming Zespri. De winst van Zespri wordt onder de kiwiproducenten verdeeld.

Hieronder staan drie mogelijke doelstellingen van Zespri:

- 1 Het bevorderen van een duurzame productiewijze van kiwi's.
- 2 Een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan de ontvangstenkant van de lopende rekening van de betalingsbalans van Nieuw-Zeeland.
- 3 Een zo groot mogelijke winst in het introductiejaar van de Zespri Gold.

De directie van Zespri moet een beslissing nemen over de prijs van de Zespri Gold in het introductiejaar in Europa. Stel dat een keuze moet worden gemaakt uit twee prijzen: € 0,50 of € 0,60 per kilogram.

De variabele kosten van Zespri bestaan uitsluitend uit inkoopkosten van de Zespri Gold en bedragen € 0,25 per kilogram. De totale constante kosten van Zespri bedragen € 4 miljoen per jaar. Verder geldt het volgende verband tussen prijs en afzet in Europa van de Zespri Gold in het introductiejaar:

$$Q_v = 80 - 100P$$

De symbolen hebben de volgende betekenis:

Q_v = de naar Europa geëxporteerde hoeveelheid in miljoenen kilogrammen

P = de prijs in euro's per kilogram

- 2p **24** Citeer de zin waaruit blijkt dat het nastreven van doelstelling 1 tot hogere inkoopkosten voor Zespri kan leiden. Verklaar het antwoord.
- 2p **25** Toon met behulp van een berekening aan dat Zespri doelstelling 2 beter bereikt bij een prijs van € 0,50 per kilogram dan bij een prijs van € 0,60 per kilogram.
- 2p **26** Welke prijs moet Zespri kiezen als doelstelling 3 wordt nagestreefd: € 0,50 of € 0,60 per kilogram? Licht het antwoord toe met een berekening.

Een marketingdeskundige adviseert Zespri om een introductieprijs te kiezen die lager ligt dan bij het nastreven van doelstelling 3. Volgens deze deskundige is deze lagere prijs noodzakelijk om maximale winst op lange termijn te realiseren.

- 2p **27** Geef een verklaring voor het advies van de marketingdeskundige.

Einde